

*Groenteteeltbedrijf
De Eemstuin
van Isabel Duiniveld en
Felix Stephanus en
Groote Ark,
een snijbloementuin en
kunstzinnige werkplaats
van Dette van der Molen*

Dubbelportret uit dynamisch Noord-Groningen Groente, bloemen en kunst

Jola Meijer

Het is eind juli. In zonneschijn en stromende regen word ik op 'De Eemstuin' en 'Groote Ark' gastvrij onthaald. Er staat inmiddels veel water op de Groningse akkers, waar aardappelen, granen en suikerbieten worden verbouwd. Hoe lang nog? Puur is dit landschap van Het Hogeland, waar altijd een horizon is te zien en ook nog een leeuwerik zingt. De rijpende gerst staat goudgeel en de tarwevelden tonen in dit jaargetij alle tinten naturel tegelijk. In de gigantische hemelkoepel

wisselen blauwen en grijzen, laaghangende en hoge wolkenluchten elkaar in snel tempo af.

Op de tuinderijen is niet meer te zien dat het teeltseizoen dit jaar maar liefst drie weken later is begonnen, vanwege het extreme winterweer in maart. Deze zomer is eigenlijk wel een mooie en groeizaam.

'De Eemstuin' en 'Groote Ark' hebben een aantal overeenkomsten: de jonge zeeklei als grondsoort, hun kleinschaligheid en beide bedrijven zijn verbonden met een grote kring van mensen rondom. Deze sociale context is essentieel. Levendige bedrijven zijn het, met bezieling geleid, inspirerend en gastvrij. Om als BD-Vereniging trots op te zijn!

De Eemstuin

Niet ver van de opvallend ranke kerktoren van Uithuizermeeden ligt, net buiten het dorp, 'De Eemstuin'. Tien jaar geleden kochten Isabel en Felix dit bedrijf van twee hectare. Ze wonen hier met twee kinderen en af en toe gastkinderen, in een door hen in oude stijl gerestaureerde boerderij. Samen runnen ze het bedrijf; Isabel als tuinder, Felix als manager van de administratie, transporten, reparaties en zorg voor de dieren.

Langs de inrit, die overgaat in kavelpad, is een brede sloot. Bij nader inzien blijkt dit een beschoeid waterbassin, waarin de watervoorraad voor de kassen is opgeslagen. Tevens is dit de grens met het land van de niet-biologisch werkende buurman, die begripvol meewerkt om het water gifvrij te houden. Maar het zou mooi zijn als ook dat land bij 'De Eemstuin' hoorde!

Zorgboerderij vermeldt het bord aan de weg

"Twee jaar geleden", vertelt Isabel, "stonden we met ons bedrijf voor de keus: stoppen of anders, want de lage inkomsten waren niet meer in verhouding met het vele werk en maakten onze situatie onleefbaar. Wij hebben aanvankelijk goed voor Odin kunnen telen, maar hun vraag werd minder en gericht op goedkope productie. Wij voelden niets voor schaalvergroting en belandden in een crisis. We wilden hier graag blijven wonen. Toen hebben we de overstap naar zorgboerderij gemaakt en dat bevalt ons goed. We vinden het leuk. Het loopt en geeft ons en ons bedrijf een nieuwe impuls.

Deze omschakeling heeft enige tijd geduurd. Een eerste opzet en samenwerking voor het zorggedeelte ging vanwege langdurige ziekte van de zorgmedewerker niet door. Maar inmiddels zijn de eerste 'hulpboeren' hier aan het werk en na de vakantie zullen er weer nieuwe bijkomen. Niet meer dan vier kunnen hier komen, dat is het maximum dat wij aankunnen. Deze jonge mensen met een verstandelijke handicap werken hier dagelijks van acht tot vier uur mee. Hun voorkeur voor bepaalde werkzaamheden en datgene wat zij goed kunnen, zijn nu al meebepalend in de opstelling van het teeltplan. De vollegrondsteelten hebben plaats gemaakt voor weide met dieren (schapen, geiten en pluimvee) en er wordt een nieuwe kruidentuin aangelegd. Zo kan ons bedrijf worden voortgezet en is het financieel haalbaar. Vroeger, toen dit bedrijf ook al een tuinderij was, werkten hier tien mensen, nu zorgen wij er met z'n tweeën voor".

Maart 2005 nog strenge vorst

Touwtjes hangen bij tomaten en bonen

Spinazie inpakken

Land

'De Eemstuijn' ligt in het oude stroomgebied van de Eems. De grondsoort, zavel, is goed bewerkbaar. Isabel is een boerendochter en werd in deze streek geboren. Zij kent de specifieke eigenschappen van deze grond. Het luistert nauw op welk moment je het land op kunt om te bewerken. Bepaalde percelen moeten zelfs in het voorjaar worden geploegd. Het zijn de knepen van het boerenvak. Vroeger wist men ze altijd, vandaag de dag gaat juist die belangrijke kennis van de bodemgesteldheid verloren. Hierin kan de DLV (dienst landbouwvoorlichting) geen advies geven. Dat bleek juist weer afgelopen tijd, toen Isabel het advies kreeg om de grond in de kas te woelen, om zo een slechte onderlaag te breken. Gevoelsmatig was Isabel het hier helemaal niet mee eens. De grond leek de afgelopen tien jaar juist steeds meer stabiel te worden. Wat te doen? Aan de onzekerheid maakte Jan Bokhorst van het Louis Bolk Instituut een einde. Geduld en doorgaan was zijn advies. Het bodemprofiel dat werd gestoken liet een krachtig doorwortelde structuur zien, zelfs in diepere lagen op de minder goede plekken.

Een halve hectare kassen

Op het bedrijf staan een oude en nieuwe kas, samen 5000 m². De oude kas met houten raamzettingen is lager dan de nieuwe aluminiumkas en vergt veel onderhoud. Alles wat aan gewasteelten mogelijk is wordt in deze kassen verbouwd. (zie kader)

In het voorjaar worden bladgewassen geteeld en alle groenteteeltgewassen voor de buitenteelt. Als die geoogst zijn wordt een klein gedeelte met vruchtgewassen beplant en een ander deel met groenbemester waar een nateelt op volgt. De vruchtgewassen worden in oktober geruimd. Daarop volgt dan een gedeelte winterandijvie en een deel veldsla en winterkers. "Je bent in de kas als het ware god-zelf", zegt Isabel, "je bepaalt alles zelf en bent met het water geven de regelaar. Dit geeft dan meteen ook weer een verantwoordelijkheid." We lopen samen door de heerlijk warme kassen. "Nu gaat het wel", zegt Isabel, "maar bij warm weer kun je maar tot half elf 's ochtends hier werken."

Ik zie dat elke halve of hele kap met een ander gewas is beplant. Komkommers, tomaten, aubergines, boontjes, paprika's, kruiden maar ook groenbemers zoals hennep, rogge en Phacelia. Op deze verrukkelijke blauwe bloemen gonst het van de bijen en hommels, honderden zijn er, die met hun waaierende vleugels de lucht verkoelen. Of lijkt dit alleen maar zo? In elk geval beleef ik deze atmosfeer als bijzonder en

aangenaam. De diversiteit aan plantenvormen, de aanwezigheid van deze insecten, de onkruiden her en der, alles bij elkaar een rijk geheel dat gezond aanvoelt. Totaal anders dan de monokasteelt-industrie van vandaag de dag.

Composteren in het hart van het bedrijf

In het najaar wordt alle grond met compost bemest. In het voorjaar krijgen verschillende teelten, zoals tomaten, paprika's en aubergines nogmaals extra.

Ook de composthopen liggen in de kas. "Want", zegt Isabel, "de kas is het hart van het bedrijf. Hier ontstaat het tuinafval en wordt het ook weer gebruikt. Waarom eerst afvoeren als het hier ook vercompos-

De pakketgroenten op een rij. Bovenaan uit de kas van 'De Eemstuijn' (vet gedrukt). Van de volle grond via 'Het Noorden', Mts. Wiersema, 'De Wenning' en diverse boeren via 'De Zaaister' (cursief gedrukt).

voorjaar	zomer	herfst	winter
raapstelen	postelein	sla	veldsla
spinazie	komkommer	andijvie	winterpostelein
bosknoflook	tomaat	paksoi	witlof
bosui	spertieboon	veldsla	roodlof
sla	venkel	winterpostelein	winterkers
andijvie	paprika	raapstelen	snijsla
paksoi	aubergine	rucola	prei
radijs	courgette	chrysantem	wortels
bosbiet	bietjes	snijbonen	rode kool
bosprei	prei	zomer- en	witte kool
koolrabi	ui	wintergewassen >	boerenkool
bloemkool	sla	knolselderij	uien
spitskool	andijvie	spekbonen	spruiten
Chinese kool	koolrabi	Groninger	sla
witlof	spitskool	weekschil	bietjes
snijbiet	bloemkool		pastinaak
tuinbonen	groenselderij		groene kool
			koolraap
			wortelpeterselie
			pompoen
			schorseneren

teerd kan worden? Onze compost van tuinafval, gemengd met biologische schapenmest van onze eigen schapen en ezelmest, wordt mooi en werkt. Sinds het compostgebruik is de bodem in de kas zichtbaar verbeterd. Vooral de preparaten maken de compost goed, dat kun je ruiken. Af en toe de composthopen besproeien met water is voldoende voor een goede omzetting en het niet uitdrogen. Ik ben er graag mee bezig."

Als ik vraag of die paar composthopen wel genoeg zijn, is haar antwoord: "De bemestingsnorm voor Demeter-tuinbouwproducten is erg laag, zodat je juist al gauw te veel geeft!"

Regionale groentepakketten in aantrekkelijke kistjes

Vijfenvertig verschillende groentegewassen worden door het jaar heen geteeld. Er is een samenwerkingsverband met zorginstelling 'Het Noorden' in Uithuizen, waar anderhalve hectare vollegrondsgroenten biologisch-dynamisch worden geteeld. Isabel maakt hiervoor het teeltplan dat aansluit bij de kasteelten op haar eigen bedrijf.

Het jaarrond worden op 'De Eemstuin' groentepakketten samengesteld. In het hoogseizoen (voor- en najaar) tweehonderd per week. De administratie op maandag en het rondbrengen van deze pakketten

Zorgboerderij 'De Eemstuin'

Isabel Duiniveld

Paaptilsterweg 7

9982 XP Uithuizermeeden

0595-412211

0,5 ha. kasteelten.

40 gewassen: groenten en kruiden

1,5 ha grasland en natuurschapen

levering van groentepakketten met regionaal geteelde producten

boerderijwinkel: woensdag 13-18 uur.

op woensdag, in het hele noordelijk deel van de provincie, verzorgt Felix. Op dinsdag komen de hulpboeren van 'Het Noorden' helpen om de producten in de kistjes te doen. Want zo'n groentepakket van 'De Eemstuin' is verpakt in een aantrekkelijk houten kistje met opdruk van het bedrijf.

In het pakket is 80% van de groenten afkomstig uit eigen tuinderij ('De Eemstuin' en 'Het Noorden'). Met geïmporteerde producten wordt niet gewerkt. Er is een samenwerkingsverband met een boer uit het naburige dorp Godelinze en met diverse boeren uit

Regionale groentepakketten in aantrekkelijke kistjes

Drenthe worden kasteeltproducten van 'De Eemstuin' geruild voor hun vollegrondsgroenten (spruiten, pastinaak, diverse koolsoorten, winterpeen en uien). Via 'De Zaaister' in Leek, een kleine groothandel, wordt aangevuld wat in de directe omgeving niet te krijgen is en dat werkt prettig en heel goed. De klanten krijgen regionale producten, die soms uniek zijn, zoals de Groninger weekschil. Daar 'kleven' geen hoge transportkosten aan. Low-footprintproducten!

Als ik Isabel vraag wat het voor haar betekent om het hele jaar rond groentepakketten met eigen producten te kunnen leveren, zegt ze: "Het telen van veel verschillende gewassen biedt voordeel. De wisselteelten

komen goed uit, het is goed voor de grond. Het brengt ook risicospreiding, want er mislukt altijd wel iets. Het leuke op ons bedrijf vind ik dat mensen zeggen "Die tomaten van Isabel zijn de lekkerste". Dan ga ik de beste, mooiste ronde uitselcteren en zaad van die tomaten winnen. Want zulke wil ik telen. Het is jammer dat er zo weinig tijd voor zaadwinning en het uitproberen van gewassen overschiet."

Biologisch-dynamisch

"Ook voor studie en onderzoek naar het biologisch-dynamische blijft veel te weinig tijd over. Ik zou daar graag zoveel in willen onderzoeken", zegt Isabel, als ik haar vraag naar het waarom BD voor haar. "Ecologisch werd een grens bereikt. De ecolandbouw verschilde van gangbaar soms zo weinig dat het niet meer klopte. Ik wilde verder, verdieping en na een cursus op Kraaybeekerhof ben ik overstapt op BD. Een BD-Vereniging is uniek. Alleen al het gegeven dat er een vereniging is waar je met een probleem op je bedrijf kunt aankloppen. De intervisie vind ik een hele prettige ondersteuning en het contact met de mensen uit die groep is zo speciaal, dat zou ik nu niet willen missen."

Isabel laat me het kantoor zien. Teeltplannen en stapels pak- en bestellijsten vormen hier maar een topje van een enorme berg administratie. Het ziet eruit als een dagtaak op zich. Ik ervaar hoe reusachtig veel er genoteerd en onthouden moet worden. En dan krijgt een boer of tuinder zo slecht betaald voor zijn product! ■

Bloemen en kunst op de Grote Ark

foto: Frederiek Bosch

Via de monumentale Groningse boerenschuur, die vanwege zijn open houten kapconstructie op een ark lijkt, kom ik in het werkatelier van Dette van der Molen terecht. Ook de entree in deze werkplaats roept bij mij een gevoel van stilte en bewondering op. De ruimte is vol van rust en schoonheid. Kunstwerken, die Dette 's winters maakt van drijfhout uit de Waddenzee, stenen, ijzer en verf hangen als altaarstukken

Samenwerken met mensen, op allerlei manieren, is een belangrijk aspect voor Dette en voor de tuin. 's Winters heeft dit kleine gemengde bedrijf van één hectare een werkplaats voor kunstzinnig werken met groepen. 's Zomers worden vollegrondsnijbloemen biologisch-

aan de wanden. Maar ook prachtig vilt en verrassende hoeden, decoratieve schalen en kleurig breiwerk, afkomstig uit andere ateliers, staan hier om te bekijken, te passen en voor de verkoop. Folders van Vrouwen voor Vrede met informatie en producten van Palestijnse vrouwen liggen er en informatie over biologisch-dynamische landbouw. Hierom gaat het nu, maar al die andere zaken horen ook bij de Grote Ark.

dynamisch geteeld en vermarkt. Vijf schapen met lammeren en kippen lopen in de wei. Aan een jonge aanplant van fruitbomen en windsingels en de ingrijpende verbouwing van twee boerenschuren is te zien dat dit bedrijf op deze plek nog niet zo lang bestaat.

In 2002 verhuisde Dette haar bloementuin 'De Komende Dag' uit Twello naar hier. Deze streek langs de Waddendijk is haar geboortegrond. Als boerendochter was haar voorliefde voor het agrarisch beroep al aanwezig, de kunstopleiding kwam daarbij.

De regen en wind suizen om het huis alsof het herfst is. Binnen in de mooie werkplaats vertelt Dette over de plek, haar motivatie en doelstellingen voor dit bedrijf.

's Zomers bloemeteelt en 's winters kunst

Vanaf maart tot oktober bloemeteelt en 's winters kunst past bij Dette persoonlijk. De combinatie landwerk-handwerk, buiten-binnen is ook authentiek aan het oude boerenambacht. In de winter werd vroeger houtsnijwerk gemaakt en werden werktuigen gerepareerd.

Dette: "Het volgen van de grootse beweging van de seizoenen geeft een bedding voor het bestaan. Dit meegaan met de getijdencyclus houdt mijzelf in het spoor. Van het voorjaar met zijn kieming- en geboorteprocessen, het hoogtepunt van het bloeien in de zomer, tot het najaar met de beweging naar binnen, is het een intensief seizoen van telen, boeketten maken en vermarkten. Bijna dagelijks komen er mensen langs voor een boeket of bezoek aan het atelier. Schoonheid en rust vind ik belangrijk. Dit probeer ik hier te scheppen en aan te bieden aan de mensen die komen. Veel mensen hebben in deze hectische tijd behoefte aan iets moois en aan stilte. Soms komt er iemand van buiten de grote schuur binnen die dan zegt: "Laat me hier alleen maar even zitten" en dat kan hier op de Groote Ark. De stilte genieten. Die rust is ook te beleven aan de wijldheid van het omringende landschap en in de bloementuin die rijk is aan kleur- en vormtaal."

Bloemeteelten op de Groote Ark

voorjaar

bloeiende takken
Tellima grandiflora
ereprijs
Campanula
korenbloem
damastbloem
judaspenning
boshyacint

zomer

goudsbloem
duizendblad
Helianthus
wederik
kogel- en kruisdistel
Gaura lindheimeri
Veronica
dille
koninginnekruid
goudsbloem
bergamot
Cleome
dropplant
schildpadbloem
kamille
guldenroede
Salvia
Sanguisorba

nazomer

asters
zonnebloemen
zilverkaars
Sedem
monnikskap
cosmea
bloeiende grassen

"Het verdwijnen van agrarisch erfgoed is meer dan het verdwijnen van gebouwen en boomgaarden"

Bedding en historie

Met de agrarische activiteit plaats je jezelf in de context van de omgeving. Er ontstaat een actieve wisselwerking met de grond en het landschap. Maar er is ook een sociale context en een historische component. "Hierop wil ik graag ingaan", zegt Dette "op de discontinuïteit in het agrarisch denken, waarvan deze plek getuigt.

In 1850 was dit een gemengd bedrijf (landbouw en veeteelt) met ongeveer acht arbeiders en veel werkpaarden. In 1916 werd hier een tweede grote schuur bijgebouwd vanwege toenemende graanproductie en schaalvergroting. De kunstmest was in opkomst. In de jaren zeventig van de vorige eeuw gingen de koeien weg. Het was de ontmanteling van het gemengd bedrijf naar grootschalige akkerbouw, een proces dat bij veel bedrijven in deze streek is te zien. Men was hier helemaal zelfvoorzienend met schoon drinkwater voor het vee uit de gracht, eigen producten van het land, het vlees, de melk en boter, een boomgaard en een grote bloementuin. Machines namen de plek van paarden in. De paardenstal is opslagplaats en koelruimte voor aardappelen geworden. In 1987 gingen de oorspronkelijke boeren rentenieren en kwamen er nieuwe boeren uit de Noordoostpolder. Zij

emigreerden in 2000. Het land van deze boerderij werd verkocht aan omringende boeren. Er was weer schaalvergroting noodzakelijk.

Wij komen hier en breken de grote schuur uit 1916 af en restaureren de oudste schuur. In de oude paardenstal zijn geen aardappelen meer opgeslagen, maar spullen van de plaatselijke bazaar.

Als ik hier rondloop en nadenk over zo'n prachtige plek als deze, verbaas ik me over de opeenvolging van landbouwmethodes die geen duurzame landbouw ontwikkeld hebben. Door al die generaties is hard gewerkt en zuinig geleefd, maar zij hebben nauwelijks land-

bouwkundige meerwaarde gecreëerd voor de generaties na hen. Het is zo'n verspilling van aandacht en energie, meer afgedwongen door economische wetten dan landbouwwijsheid van binnenuit. Een paar voorbeelden. Eerder was er personeel om bij voorbeeld de hoogstamboomgaard te onderhouden en het fruit te oogsten. In de zeventiger jaren werd alles geroid. Hoe lang duurt het voor ons, voor we ons eigen fruit weer kunnen oogsten? Voor de komst van melkfabrieken maakte de boerin hier haar eigen producten, boter, kaas, enzovoort. Met de verbouwing ontdekten wij prachtige oude vloerplavuizen in de melkenkamer, waar goedkope bouwmarkttegels overheen waren gelijmd. Het verdwijnen van agrarisch erfgoed is meer dan het verdwijnen van gebouwen en boomgaarden. Het is ook het verloren gaan van wijsheid van het land. Ik zoek nu naar een soort universele landbouwmethode die vragen stelt aan de aarde, aan de planten, aan de dieren: wat heb je nodig? Ook aan de deelnemers: welke bloemen heb je nodig? En ik richt de vraag tot mezelf. Het zijn vervreemdingsprocessen die gaande zijn in de huidige landbouw, vervreemding van de grond, van het dier. Denk aan alle crisissen. Ik zie het als mijn opdracht om die om te vormen tot een 'diepe ecologie'. Tot een ik en een Gij. Daarmee krijgt de landbouw opnieuw een positieve plek in onze cultuur. Ik ben de BD-Vereniging dankbaar voor dat wat ze aanbiedt aan verdieping en vernieuwing op dit gebied. De coaching hier in het noorden vind ik inspirerend, een fantastische groep. Daar heb ik veel aan."

De tuin

Een hoekgedeelte van de grote schuur is verbouwd tot bloembindwerkplaats. Het grote schuurdak loopt als overkapping door.

Herinneringsboeket

Streekproductenmarkt Ewsum

De buitenmuur is een stuk teruggezet, zodat een grote loggia is ontstaan. Alles is er voor het schikwerk aanwezig. Ook hier heeft Dette op schoonheid gelet zodat het een bloemenwinkel lijkt te zijn waar men graag rond kijkt en kruidenthee kan drinken.

Van hier leidt een pad naar de weide en fruitaanplant, een binnentuin met kruiden en éénjarigen en naar de bloementuin met vaste planten buiten de windsingel. De Swifter schapen en kippen lopen op de plek waar vroeger de tweede grote schuur heeft gestaan. Het bouwgat is na afbraak opgevuld met grond uit een dichtbijgelegen natuurgebied en qua samenstelling net als de rest, zavel, jonge zeeklei met 15% klei.

Door jarenlang kunstmestgebruik is de mineralenhuishouding erg onevenwichtig. Er is humus tekort en de grond heeft weinig levenskracht. "Ik heb hierover contact met Guurtje Kieft van de Zonnetuin in Alkmaar", vertelt Dette. "Ze heeft de Boviswaardes van verschillende plekken in de tuin gemeten en heeft aanwijzingen gegeven voor het toepassen van EM-bacteriën (effectieve micro-organismen), voor het aanvullen van mineralen en sporenelementen en het maken van specifieke preparaten."

Het oude rietendak wordt als strooisel voor de tuinpaden gebruikt. Dit is leuk hergebruik, want het geeft vanwege de bruine kleur cachet, accentueert de tuinvorm en houdt de paden goed beloopbaar. De bloementuin is rond, aangelegd als een windroos met vier segmenten die op kleur zijn ingeplant. Er is gekozen voor sterke soorten die zich thuis voelen op de jonge zeeklei en bestand zijn tegen de klimatologische invloeden. Zowel vaste planten als één- en tweejarigen. Er zijn veel struiken aangeplant die bloeiende, groene en besdragende takken leveren voor

de boeketten.

In het voorjaar wordt de geprepareerde mest (tuinafval gecomposteerd met de schapen- en kippenmest) tussen de planten gestrooid. De planten groeien in hun eigen tempo en al naar gelang het seizoen.

"Boeketten van hier zijn geen massaproduct maar creatief samengesteld. Ze hebben een natuurlijke uitstraling, zijn verrassend lang houdbaar en geuren heerlijk", zegt Dette.

"Omdat bloemen niet worden gegeten en niemand acuut ziek wordt van het ruiken aan een gangbaar geteelde bos, staat niemand stil bij de negatieve effecten van een geweldige hoeveelheid bestrijdingsmiddelen die bij de teelt wordt gebruikt. Daarbij komt het hoge energieverbruik van de kasverwarming en verlichtingslampen die lichtvervuiling geven. Vandana Shiva (fysica, filosoof en milieuactiviste in India) zegt in haar boek 'Een economie van onwetendheid': "Exportbloemen geteeld in de Derdewereldlanden gebruiken extreem veel water en houden de grond in bezit die de lokale bevolking voor eigen voedselproductie nodig heeft". Mijn antwoord daarop is dat bloemen uit de eigen regio minder transportvervuiling geven, minder energieverbruik vragen en dichtbij werkgelegenheid creëren. Omdat ze de regio verfraaien, creëren ze regionale beschaving."

Pergola associatie
'Groote Ark'
Dette van der Molen
Toppinga's weg 2
9984 XE Oudeschip
0596-592149

0,5 ha snijbloemen
0,5 ha weiland en windsingel
schapen en kippen
werkplaats voor kunstzinnige
activiteiten
huisverkoop: mei tot september; ma t/m za 9-17 uur
rondleidingen op afspraak

Vermarkten

Abonnementboeketten worden één- of tweewekelijks geleverd, in de periode mei - oktober. Er zijn een paar klanten die geen samengesteld boeket krijgen, maar een emmer vol 'natuur'. Hieruit stellen ze zelf een boeket van bloemen, snijgroen en grassen samen. In het teeltseizoen is de boerderijwinkel zes dagen per week open. Ook kleine kruidenboeketten zijn daar te koop. Er wordt geleverd aan de natuurvoedingswinkel in Winsum en ook worden op de streek-

Duurzaamheid en wederkerigheid zijn twee uitgangspunten voor de organisatie van het bedrijf

productenmarkt in Eeuwsom bij Middelstum, vier- of vijfmaal per jaar, boeketten verkocht. Een restaurant in de buurt is vaste afnemer en soms worden voor scholen of voor kerken boeketten gemaakt. Er is een klein samenwerkingsverband met een uitvaartbedrijf.

Een nieuw idee is om in het voorjaar het Groninger Stinzenboeket aan te bieden. Stinzenplanten zijn in vroeger tijden geïmporteerd naar de streek maar inmiddels verwilderd en inheems geworden. Zulke boeketten worden nog niet op de markt gebracht.

Duurzaamheid en wederkerigheid

Duurzaamheid en wederkerigheid zijn twee uitgangspunten voor de organisatie van het bedrijf.

Duurzaamheid is de idee van permacultuur: je leeft van mogelijkheden uit de eigen omgeving. Dit is tegenovergesteld aan de huidige landbouweconomie die reductionistisch werkt; armer, schraal en eenzijdiger, met minder gewassen en monoculturen. Terwijl een landbouw met biodiversiteit juist breder en mooier is en naar een rijk ecosysteem toewerkt.

Wederkerigheid is het pergolastuk. Voor een klein bedrag kunnen mensen deelnemer worden van de Pergola-associatie van de Groote Ark. Deelnemers nemen een bloemenabonnement af of leveren een dienst voor het bedrijf. Dit kan het meewerken als vrijwilliger in de tuin zijn, het maken van boeketten, op de markt staan, het verzorgen van PR, het organiseren van open dagen, klussen of meedoen met de kerngroep. Er zijn ongeveer veertig deelnemers. Door deze betrokkenheid van de klanten wordt gemeenschappelijk zorg voor de kwaliteit van het agrarische product en het agrarisch milieu gecreëerd. Een kring van vrienden heeft in de werkplaats producten neergelegd, zodat mensen kennis kunnen nemen van hun werk. Zij werken allemaal kleinschalig en op deze wijze steunt men elkaar. Op een deelnemersdag in het voorjaar presenteren alle zelfstandig ondernemers hun kwalitatief hoogstaande producten: schilder- en papierkunst, hoeden, therapeutisch werken met paarden, een stiltecentrum. Er is een rijke uitwisseling van opdrachten aan elkaar ontstaan. Dit is wederkerigheid.

Elk jaar wordt een deelnemersdag/markt georganiseerd en minimaal tweemaal per jaar verschijnt een Nieuwsbrief. ■